

ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ПРОФЕСІЙНОГО САМОПІЗНАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ЇХНІЙ ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ

У статті проаналізовано основні проблеми педагогічної підтримки професійного самопізнання майбутніх учителів. Пояснюються труднощі входження майбутнього вчителя у професійну діяльність. Представлено основні підходи до визначення сутності поняття «педагогічна підтримка». Висвітлено напрямки реалізації педагогічної діяльності з метою підтримки особистості того, хто навчається та виховується. Висвітлено і охарактеризовано основні чинники, які спричиняють труднощі, що виникають в професійному житті майбутнього вчителя.

Ключові слова: педагогічна підтримка, професійне самопізнання, педагогічне середовище, фахова підготовка, мікросоціальне середовище, внутрішній потенціал, професійна спрямованість, самовдосконалення, професійний саморозвиток.

В статье проанализированы основные проблемы педагогической поддержки профессионального самопознания будущих учителей. Объясняются трудности вхождения будущего учителя в профессиональную деятельность. Представлены основные подходы к обозначению сущности понятия «педагогическая поддержка». Показаны направления реализации педагогической деятельности с целью поддержки личности, которая учится и воспитывается. Показаны и характеризованы основные показатели, которые вызывают трудности, происходящие в профессиональной жизни будущего учителя.

Ключевые слова: педагогическая поддержка, профессиональное самопознание, педагогическая среда, профессиональная подготовка, микросоциальная среда, внутренний потенциал, профессиональная направленность, самосовершенствование, профессиональное саморазвитие.

The main problems of the pedagogical support of future teachers' professional self-knowledge are analyzed. Difficulties of future teachers' entrance into professional activity are explained. The period of the professional life all over the world is determined as the most stressful because it is associated with the transition into the new system of social relations, with the sharp changes in the status of a student. Main difficulties of future teachers' professional adaptation are caused by the difference in the skills, which they have got at the university and the reality of a school, the character of a teaching environment. The main approaches to the notion of «pedagogical support» are introduced. It is considered as special sphere of educational activities aimed at

helping to develop and promote self-development of future teachers, solving their individual problems related to the promotion of education, developing the need for successful independent action; systematic, purposeful teachers' activity (or team of teachers), which provides disclosure of a future teachers' personal potential by providing concrete help in overcoming difficulties; assisting students in overcoming obstacles, difficulties, based on his subjective experience and ownership of the means of detection and solving their problems.

Key words: *pedagogical support, professional self-knowledge, teaching environment, professional training, micro-environment, external environment, professional orientation, self-improvement, professional self-development.*

Сучасний європейський освітній простір демонструє неабияку зацікавленість у виявленні та підтримці професійного розвитку майбутніх учителів. Саме період професійного життя вчителя в усьому світі визнається як найбільш напружений, оскільки він пов'язаний із переходом у нову систему соціальних відносин, різкою зміною статусу студента на статус учителя, коли необхідно налагоджувати стосунки з учнями, батьками, колегами. Труднощі професійної адаптації молодого вчителя значною мірою зумовлюються відмінністю знань, отриманих у педагогічному закладі, від реального контексту школи, характерного педагогічного середовища.

Професійне самопізнання майбутніх учителів відбувається не лише під впливом професорсько-педагогічного колективу, але і в процесі самовиховання та самоосвіти. Як у фаховій підготовці, так і в процесі самовиховання та самоосвіти студентів необхідно підтримувати, оскільки вони ще не мають належного досвіду професійного самопізнання, їм бракує знань про природу людини, вмінь самоорганізації й саморегуляції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що на різних етапах розвитку педагогічної науки і практики проблема професійного самопізнання майбутніх учителів у фаховій підготовці є однією з актуальних проблем.

Ціннісно-смісловне ставлення студентів до вчительської професії і до себе як суб'єкта майбутньої педагогічної діяльності залежить від того, настільки активно й систематично майбутні вчителі займаються професійним самопізнанням у фаховій підготовці. Фахова підготовка майбутніх учителів має, перш за все, допомогти розкрити можливості кожного студента, зорієнтувати на професійне самовизначення, довести значущість особистісного й професійного зростання.

Розв'язання проблеми надання педагогічної підтримки тим, хто навчається, допомоги в подоланні труднощів започатковано в дослідженнях А. Андрєєвої, О. Газман, Н. Кислої, А. Мудрик та інших. У працях В. Маралова розглядаються питання педагогічної підтримки професійного самопізнання й саморозвитку [3, с. 99–189]. Про підвищення

інтересу до самопізнання під час проведення тренінгів йдеться в працях Л. Рибалко [4, с. 69–70]. У дослідженнях узагальнено вивчаються труднощі, що заважають самопізнанню особистості. На жаль, ученими й практиками ще недостатньо вивчалися питання, що стосуються педагогічної підтримки майбутніх учителів на основі виявлених труднощів, які вони відчують у фаховій підготовці.

З позиції виявлення та подолання труднощів, які відчують майбутні учителі у їхній фаховій підготовці, мета статті полягає у розкритті суті педагогічної підтримки професійного самопізнання майбутніх учителів.

У психолого-педагогічній літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття «педагогічна підтримка», її розглядають як: особливу сферу педагогічної діяльності, спрямовану на допомогу в розвитку й сприянні саморозвитку майбутніх учителів, вирішенні їх індивідуальних проблем, пов'язаних із просуванням у навчанні, розвиваючи потребу в успішності самостійних дій; систематичну, цілеспрямовану діяльність викладача (або колективу викладачів), яка забезпечує розкриття особистісного потенціалу майбутнього вчителя шляхом надання конкретної допомоги йому в самостійному подоланні труднощів у навчанні та сприянні в самовизначенні й самореалізації особистості фахівця; допомогу студентові в подоланні перешкод, утруднень, спираючись на його суб'єктивний досвід і володіння засобами виявлення й розв'язання своїх проблем [3, с. 99–101].

Термін «педагогічна підтримка особистості» вперше застосував О. Газман і за його визначенням її сутність полягає в спільному з вихованцем визначенні інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод (проблем), які заважають йому зберігати людську гідність і досягти позитивних результатів у навчанні, самовихованні, спілкуванні, способі життя [2, с. 15–18].

Учений визначає такі напрями реалізації педагогічної діяльності з метою підтримки особистості того, хто навчається та виховується:

1) створення зовнішнього сприятливого середовища для комфортного біологічного і психологічного існування особистості, збереження її фізичного та психічного здоров'я;

2) організація мікросоціального середовища через підтримання гуманістичних відношень, спілкування, творчої діяльності, психологічного клімату;

3) забезпечення внутрішніх умов (установок, потреб, можливостей особистості) для розвитку самостійності, саморозвитку особистості.

Важливе значення має дозування педагогічної допомоги, засноване на знанні й розумінні фізичної й духовної природи студента, обставин його життя й долі, особливості душі й характеру, мови й поведінки, а також властивим для нього темпом роботи. Особливої ролі в індивідуальній

підтримці вчителі надають ситуаціям успіху, створенню умов для самореалізації особистості, підвищення статусу студента [1, с. 69–70].

На основі вищезазначеного, схилиємося до того, що педагогічна підтримка професійного самопізнання майбутнього вчителя розуміється як допомога людині, що базується на основі знання її індивідуальних особливостей, ставленні до проблем, труднощів, що виникають в професійному житті, що пов'язують з такими чинниками, як:

1) відсутність мотивації до навчання, майбутньої професійної діяльності, небажання працювати учителем, недостатній рівень відповідальності, недостатній рівень усвідомлення себе в ролі майбутнього педагога, недостатньо активна суспільно-громадська позиція, невміння перебудовувати свідомість і самосвідомість у професійному напрямі, оцінювати власні професійні можливості, враховувати відповідність трудової діяльності особистим інтересам, «іронічне» ставлення до цілей майбутньої професії;

2) не вистачає практичних занять, тренінгів, де студенти розкривали б внутрішній потенціал, та як наслідок небажання працювати у зв'язку з відсутністю інтересу і часу, обмаль часу і багатьох завдань на самостійне опрацювання;

3) байдужість викладачів до особистості студента, «прочитав лекції, побачив студентів та й пішов додому, бо мало платять», студенти «не займаються самопізнанням за умови авторитаризму викладача, або за умови його байдужого ставлення до навчальної дисципліни»;

4) відсутність чітких життєвих орієнтирів, бажання пізнавати себе, бажання узагалі вчитися, сконцентрованості на об'єкті самопізнання та заважає власна лінь, невпевненість у власних силах [5, с. 5–7].

Отже, труднощі професійного самопізнання пов'язані з відсутністю професійної спрямованості майбутніх учителів, їхніми невміннями пізнавати себе й розкривати професійний потенціал, недостатньою увагою викладачів до потреб студентів.

Тому мета професійного самопізнання майбутніх учителів повинна полягати у тому, щоб:

а) розвивати і вдосконалювати власний потенціал, реалізувати потенційні можливості, рухатися вперед і підвищувати рівень професійних знань і передавати їх майбутньому поколінню, змінити світ на краще, починаючи з себе;

б) бути для студентів цікавою людиною, схожою на досвідчених викладачів, батьків, які працюють викладачами, «бажання працювати викладачем виникло протягом навчання в університеті, воно викликане одним з викладачів, який доводив необхідність і важливість цієї професії, показав на власному прикладі професіоналізм», розвивати ораторські здібності перед аудиторією;

в) спілкуватися зі студентами, встановлювати зв'язок з майбутніми

фахівцями, відкривати «нові горизонти» людської душі, отримувати задоволення від спілкування зі студентами, прагнення вивчати людей, колектив;

г) створювати атмосферу комфортності, доброзичливих стосунків між студентами, викладачами і студентами, згуртовувати колектив, піднімати загальну культуру та культуру взаємовідносин, отримувати задоволення, спостерігаючи за успіхами студентів, за тим, як розширюється їхній кругозір, виникає інтерес до навчання, «я дуже уважно ставлюся до того, як допомогти студентам розібратися у тій чи іншій темі, спостерігаю за тими методами, які я використовую у роботі з ними, зрозуміти, які з них найбільш ефективні», допомагати студентам реалізувати власний потенціал, співпрацювати з ними;

д) стимулювати інтерес у студентів до навчання на практичних заняттях, «викликати такий інтерес у студентів до навчальних дисциплін, щоб вони займалися ще й самостійно», працювати на якісний результат;

ж) формувати ціннісні орієнтири серед інтелігентних прошарків суспільства, виховувати особистісні якості студентів й поважного ставлення до іншої людини [6, с. 22–27].

Викладачі у навчальний час організують професійне самопізнання студентів у такий спосіб: знайомство з різними видами професійної діяльності, залучення студентів до різнопланових професійно орієнтованих робіт, методи аналізу, синтезу, проведення конференцій, семінарів, тренінгів, вправи, самостійна робота, ситуації успіху, евристичний спосіб пізнання, прийоми самоконтролю, заохочення, тести, анкетування, консультація студентів, організація та перевірка самостійних і практичних робіт.

У позанавчальний час викладачі організують професійне самопізнання студентів у такий спосіб: організація кружків художньої самодіяльності, студентських профспілок, студентського самоврядування, робота в бібліотеках, екскурсії до музеїв, театрів, волонтерська праця, спілкування з видатними професіоналами, написання статей.

До прийомів і методів професійного самопізнання студенти відносять: самовідношення, самовдосконалення, самооцінювання, самоконтроль, самоспостереження, саморозвиток, складання плану власного шляху професійного саморозвитку.

Професійне самопізнання вимагає дослідження труднощів, що заважають майбутнім учителям розкривати особистісно-професійний потенціал у фаховій підготовці. Педагогічну підтримку професійного самопізнання майбутніх учителів розглянуто як сукупність прийомів, методів, форм, засобів педагогічного впливу на самосвідомість особистості, які стимулюють максимально повне розкриття внутрішнього потенціалу й розвивають прагнення постійного самовдосконалення в професійній діяльності.

Отже, перспективою подальшого пошуку з означеної проблеми є

вивчення зв'язку професійного самопізнання з професійним самовихованням, оскільки в здійсненні самопізнання важливу роль займають потреби, особистісні якості впевненості в собі, старанності, відповідальності за прийняті рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акмаев Л. Р. Основные тенденции развития непрерывного педагогического образования в Великобритании, последняя четверть XX века: дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Ленар Рустамович Акмаев. – М. : РГБ, 2003. – 183 с.
2. Газман О. С. Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблема / О. С. Газман // Новые ценности образования: десять концепций и эссе. – М. : Инноватор, 1995. – 58 с.
3. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития: учеб. Пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / В. Г. Маралов. – М. : Издат. Центр «Академия», 2002. – С. 99–189.
4. Педагогические технологии : учеб. пособие для студ. пед. спец-тей / под. общей ред. В. С. Кукушина. – Серия «Педагогическое образование». – Ростов н/Д : издат. Центр «Март», 2002. – 189 с.
5. Career entry and development profile 2007/8. – London: Teacher training and development agency, 2007. – 14 p.
6. Statutory guidance on induction for newly qualified teachers in England. – London: Crown. – 2008. – 56 p.